

Ж. Өзбекованын «Бүтпөгөн драмадагы» конфликттин чечилиши

Решение конфликта в «Бесконечной драме» Ж. Өзбековой

The solution of the conflict in the "Infinite drama" Zh. Ozbekova

Аннотация: илимий макалада акын Жеңишкул Өзбекованын “Бүтпөгөн драма” аттуу чыгармасындагы социалдык, моралдык, психологиялык конфликттин чечилиши маселелери каралды. Автордун драмасында жаңылган сүйүү, адеп-ахлак, үй бүлөлөрдүн ыдырашы, психологиялык жабыркоо категорияларынын чечилбей калгандыгы, булар адамзаттын жашоосун коштоп келээри чеберчилик менен жыйынтыкталгандыгы ачык көрсөтүлдү.

Аннотация: в статье рассмотрена проблема социального, морального и психологического конфликтов в драме современного драматурга Женишгуль Өзбековой “Бесконечная драма”. Показано, что такие вечные вопросы, как семейное счастье, родственные отношения, взаимная любовь, распад семьи, психологические конфликты - всегда живут вместе с человечеством, что они независимы от времени и национальных особенностей.

Annotation: the article deals with the solution of the problems of the social, moral and psychological conflict of the drama Zh. Ozbekova “Endless Drama”. It is proved that in the drama of the category mistaken love, ethics, family separation, psychological conflicts always live together with humanity, that they are eternal.

Негизги сөздөр: драмалык конфликт; социалдык драма; чыгармачылык; драмалык мүнөз; моралдык маселелер; психология; үй бүлө психологиясы; образдын жекечелиги; драманын сюжети.

Ключевые слова: драматический конфликт; социальная драма; драматический характер; моральные проблемы; психология семьи; индивидуальность образа; сюжет драмы.

Keywords: dramatic conflict; playwright; creativity; literature; morals problems; psychology of family; drama plot image; individuality; apartment.

Адам баласынын жашоосундагы кубанычтар, ийгиликтер, кайгы-капа жана кусалыктар ар дайым конфликттер менен коштолуп жүрөөрүн дайыма кездештирип келебиз. Адабият менен искусство турмуштагы турдуу кырдаалдарды өз ичинде чагылдырып, инсандарга моралдык, эстетикалык жана рухий байлык тартуулап келет. Чыгармачылыктын эн бир татаал туру драма жанры турму чындыгын сахналаштыруу аркылуу жеткирип берет. Эпос жана лирикага салыштырмалуу драманын

айырмасы диалог турунда жазылып ролдор менен аткарууга ылайыктуу. Ар кандай эле адабият чыгармасынын сюжетин енукутурууде конфликт тигил же бул даражада роль ойной турган болсо, драмада ал драматургиялык аракетти енукутуруунун башкы касиети жана мунездерду ачуунун негизги каражаты болуп кызмат кылат.

Чыныгы турмуштун кыймылдаткыч кучу болгон конфликт-бири-бирине карама-каршы турган кучтер, тушунуктер, курештер да башка ар кандай нерсе сыяктуу эле токтоосуз агым, кыймылда, енугууде болуп взунун маани-мацызын, турун, табиятын, керунушун езгертуп турат. Турдуу доорлордогу ар башка драматургдардын чыгармаларын алсак, андагы конфликттердин табияты, мазмуну жана мунезу ар кыл болгонун керебуз.

Эскерттип кое турган бир нерсе - турмуштун езунде жашаган конфликт менен керкем чыгармада конфликтини бири-бири менен чаташтырууга болбойт. Эгер дамалык чыгармалардын тарыхына коз салсак, адабий сынчылар социализм биротоло жецип жана ошонун натыйжасында бири-бирине карама-каршы турган антогонисттик таптар жоюлду, жумушчу, дыйкан, интеллигенция деген тушунуктер бар болгону адамдардын кесибин жана эмгек шартын билдирип калды деген тезиске таянып, айрым философ-эстетиктер социалисттик реализм методу менен жазылган чыгармаларда антагонисттик конфликт болушу мумкун эмес деген теорияны негиздеге тырышышкан болучу. Дагы бир кезде бизде капитализмдин калдыктары болушу учун социалдык негиз жок (ал кезде ар кандай терс керунуштер капитализмдин калдыктары же чириген

буржуазиялык идеологиянын таасири деп эсептелчу), ошол себептен драматургия, адабият артта калган, же терс керунуш менен алдыккынын курешун эмес, бар болгону жакшы менен мыктынын ортосундагы курешту гана керсетууге мумкун деген коз караш болгон. Керкем чыгармадагы антагонисттик эмес конфликт женундегу тушунук чынында коомдук, турмуштук тушунуктерду керкем чыгармачылыктын суретее объектиси болгон ыймандык-эстетикалык тушунуктер менен окшоштуруу, барабарлоо, ал эми бул болсо маселени женекейлештуруу экендиги талашсыз. Иш жузунде керкем чыгармада излденген жамандык менен жакшылык, изгилик менен пастык, эрдик менен коркоктук, кооздук менен комсоолук ж. б. Бири-бирине карама-каршы турган тушунуктер экендиги тушундурууну талап кылбайт. Мына ушинтип, эстетикалык категориялар катарында булар антагонисттик карама-каршылыктар болуп саналат.

Аталган адабий тектин езгечелугун кыргыз адабиятчысы С.Байгазиев теменкудей сыпаттайт: “Каармандардын образына типтуу, жалпы белгилерди топтоштуруу жагынан драматургдар белгилуу ийгиликтерге жетишет. Ал эми кейипкерди, личность, индивидуалдуулук, кайталангангыс жеке сапат касиетке эгедер мунез катары керсетуу жагынан чабал. Оц жана сол каармандардын жекелештируунун айрым белгилери бар экендигине карабастан, алар негизинен тигил же бул социалдык катмардагы жалпылаштырылган, типтештирилген екуму катары кээде абстракттуу социалдык маңыздын кандайдыр бир турмуштук тенденциянын персонификациясы, иллюстрациясы катары керушет. Пьесаларга кебунче жекелештирилбеген, жалпылаштыруу (типизация, без индивидуализация) мунездуу”.

Ушундан улам сахналаштырылган чыгармаларда оц жана терс каармандардын, жаман менен жакшынын, таш боор менен боорукердин, эмгекчил менен жалкоонун, адилеттуулук менен акмакчылыктын ортосунда карама-каршылык тенденциялары курчтук менен енугуп, есуп, кайрадан чечилип отурат деген пикирге келебиз.

Илимий макалада соцку кыргыз адабиятында драматургияга езгече эмгегин арнаган, сахналаштырылган чыгармалары аркылуу жаштарга, керермандарга адеп-ахлактык, эстетикалык тарбиясын берип келген керкем сез чебери, кеп кырдуу талант - Ж.взубекованын “Бутпеген драма” аттуу чыгармасындагы крама-каршылыктардын чиелениш, чечилиш маселелерине кайрылабыз.

Драматургдун аталган чыгармасы тыкандык, локандуулук жана терец мазмундуулук менен жазылганы окуган адамга дароо эле байкалат. Окуянын журушу шаарда жашаган терт гана каармандын аракетин аркылуу ишке ашат. Алар- Калык, Салкын, Азык, Айгерим. Бир нече жылдан бери чогу жашап келе жаткан Салкын менен Калыктын уй булесунун эски дубалдай урап бара жаткандыгы окуянын башында эле байкалат да, олтурган-турган жерлеринде кайым айтышуусу биринчи белумде берилет. Экеенун эч бир туугандарга, досторго, ата-энелерине айтышпай туруп эле сот аркылуу ажырашып алгандыгы, бирок уч белмелуу батирди сатып, бир белмелуу эки батир сатып ала албай айлалары кеткендиги, биринин мунезундегу кемчиликтерди аянбастан тегуп жаткандыгы конфликттуу диалогдор аркылуу прологдо айкындалат.

Окуянын чиеленишинде конфликт курчуп отуруп, экеенун ата-энелелерине, бир туугандарына, социалдык абалына жана ишке ашпай калган улуу максаттарына карата ачуу сындар айтылып, ак жаанда акыйлашуу улана берет.

Драмадагы кульминациялык чек Салкындын монологу менен коштолот: “Оо кезу жок кер кудай! Мени эмне мынча кордодуц?

Жазыгым эмнеде? Эрим эмей эле эшигимден кирип-чыккан душманым турбайбы? Караны, эми каалашынча пайдаланып алып, каалашынча кун кылып жумшап алып, айтып отурган сезун. Ооба, мен киммин? Сандалган бир эрки бош аялмын. Кацгып калыш учун ажыраштым. Колумдан эч нерсе келбейт!”

Эки адамдын ортосундагы социалдык, моралдык конфликт ерчуп отуруп алардын биринчи байлыгы болгон ден соолугунун начарлашына алып келди.

Калык. Салкын. Болдучу эми, ыйлабачы,... сен билбейсицби, дарым кайда?

Салкын. Эмне болду? Журегуцбу? Мен азыр езумдукун берейин. (Калык дары ичет. Салкын суу алып келип берет.)

Калык. Ох! Ажырашып кенен дем алганча эле ажалым жетмек болду....

Салкын. Мен да кечээ туну елуп кала жаздадым. Сага билдиргенге да чамам жетпей калды.

Калык. Койчу, сеники кармабай калды эле го курортко барып келгенден кийин.

Салкын. Акыркы кундери кармап журет, телефонду...

Калык. Анда дагы бир телефон алып келип коюп коеюн, кетерсен эле тушунем.

Мында автор конфликтти контрасттык карама-каршы коюу ыкмасында пайдалануу менен каармандардын психологиясындагы кагылышууларды, ынанымдуу, реалдуу ачып берген. Туп тамыры менен дал келбеген эки мунездер бир кезде бирин-бири аягандай элес калтырат.

Экинчи белукте Азык менен Айгеримдин окуяга арлашышы сюжеттеги конфликтке чекит коебу деген ой окурманды туйшелтет, бирок коноктор от алып калган тирешууну басандатканы менен туйунсуз маселени жое алышпайт. Квартирага келген кардарлардын Калык менен Салкындан айырмасы, тетирисинче уй булесунен адашкан эки адамдын баш кошуусу аркылуу бир белмелуу эки квартираны бириктирип, бирге тутун булатып жашоону кездегендугунде эле.

Автор драмада аял менен куйеесунун ортосундагы карама-каршылыкты гана чагылдырбастан, уй булелердун, жалгыздык менен кептун, билимдуу менен билимсиздиктин, барчылык менен жокчулуктун ортосундагы карама-каршылыктарды козгоп, окурмандарды чечууге чакыргансыйт, же бул маселелер тубелуктуу кала берет го дегенге жем таштайт. Ж.взбекованын чакан жана женекей тил менен жазылган драмасынын езегун тузген конфликт кандай жыйынтыкталды?

Адамзат тарыхында кылымдар бою бейпилдикте жашаган эмес “Хандын дагы бир тузу кем” деген сез бекеринен айтылбагандай, адам жашап турганда драма эч качан бутпей тургандыгын автор ез чыгармасында каармандарынын диологу, монологу, психологиялык толгонуулары, женекей, тушунуктуу кептери аркылуу бере алган.

“Ж.Эзубекова ез чыгармаларын олуттуу драматургиялык салтка таянып жазуу менен ага жаны дем киргизип, турмуштук карама-каршылыктарды чечип беруунун езунче багытын ачкан. Анын пьесаларында социалдык чейре анын каармандарынын тагдырына анчалык таасири жоктой, алар жашоодогу анчалык олуттуу эмес шартта суреттелгендей туюлат. Бирок драматург жеке турмуштук керунуштерду, мунездерду изилдее аркылуу маанилуу социалдык карама-каршылыктарды анализдееге чейин кетерулет”-деп театр изилдеечу Сарман Асанбеков баса белгилегендей адабиятчынын “Бутпеген драмасында” саясий, коомдук, этикалык, билим беруу, уй булелук маселелер анализге алынуу менен ез окурмандарын сабырдуулукка, токтоолукка, активдуулукке, чечкиндүүлукке, ак-караны адилеттуу ажыратууга чакырып турат.

Биз ез макалабызда автордун бир гана драмасынын идеялык езгечелугуне, тематикасына, сюжетинин курулушуна, конфликттин чечилишине саресеп салдык. Ал эми Ж.Эзубекованын акындык, котормочулук, драматургдук, продюссердик, журналисттик енерлеру келечекте конкреттуу, системалык изилдееу талап кылат.

Адабияттар

1. Борбугулов М.Адабият теориясы. Бишкек. 1996.
2. Кудайбергенова А. Эх, “Чиркин емур”, сагынычты таркаткан! Аалам.№14.28.02.2006.
4. Назаралиева Нарынкул. “Чиркин емурдун кызыгы бутовйт” Аалам.№84.5.12.2003.
5. взбекова Ж. Айрымдардын купулуна толбосо дегеле кейибейм. Жылдыз. 2004.№7.
6. взбекова Ж. Кагылайын келумдун касиетин билбей жатпайбызбы. Агым.7-июль.2006.
7. взбекова Ж.Эркелеген кулгун чак. Кьфгыз туусу. 1999.11-13-май.
8. взубекова Ж. Сышар сейко: Ырлар, арноолор.-Б.:2013.59-бет.

9. вбекова Ж.Апамдын махабаты.Б.1999.
10. Чотурова Б. “Куйео сатам” кулу эмес. Кыргыз туусу. №8.18-21-
11. Шайдуллаева Т.взок врттвгвн чыгарма.Тунук. №6. 2003. Апрель.